

den) en een aantal mannen, wellicht enkele tientallen, naar Buchenwald, Dachau en Neuengamme. Voorzover zij nog in leven waren, zijn al deze Joden, naar vage schatting ca. honderd¹ (onder hen ook enkelen uit Mauthausen), in de herfst van '42 naar Auschwitz getransporteerd. Himmler had toen namelijk bepaald dat de Joden uit alle concentratiekampen naar Auschwitz en Majdanek overgebracht moesten worden. De uit Nederland afkomstigen zijn, voorzover bekend, louter in Auschwitz terechtgekomen. Het aantal overlevenden is niet bekend.

Nog twee andere groepen Joden uit Nederland waarvan wij de omvang niet precies weten, zijn in Auschwitz beland: Joden die in gevangnissen of tuchthuizen in Duitsland zaten en krachtens de regelingen die *Reichsjustiz-*

¹ Toen wij in deel 6 (hoofdstuk 4, aan het slot van de paragraaf 'Hulp aan Joden') een schatting maakten van het aantal Joodse onderduikers (omstreeks vijf-en-twintigduizend), hebben wij in onze becijfering een gegeven opgenomen dat wij ontleenden aan een brief die Zöpf, chef van het *Referat IV B 4* in Den Haag, op 27 april '43 gestuurd heeft aan Eichmanns bureau in Berlijn. Daarin vermeldt Zöpf dat tot die datum, '*Ziffern abgerundet*', vierduizend Joden uit Nederland naar '*reichsdeutsche Konzentrationslager*' overgebracht en acht-en-vijftigduizend '*in 60 Sonderzügen zum Arbeitseinsatz nach dem Osten*' getransporteerd waren. Inderdaad hadden t.e.m. 20 april '43 zestig deportatietransporten uit Nederland plaatsgevonden en daarmee waren, om precies te zijn, acht-en-vijftigduizendacht-en-twintig personen gedeporteerd. Zijn er nu inderdaad *daarenboven* vierduizend Joden naar '*reichsdeutsche Konzentrationslager*' overgebracht?

In tegenstelling tot wat wij aannamen toen wij deel 6 schreven, is ons antwoord nu: neen. Wat Zöpf geschreven heeft, kan, mede in het licht van onze gegevens over het concentratiekamp Amersfoort, niet juist zijn.

Zöpf is, zo veronderstellen wij thans, tot het cijfer vierduizend gekomen door bij elkaar te tellen: de slachtoffers van de *razzia's* uit '41 in Amsterdam: zeshonderd-negentig, en in het oosten des lands: ca. tweehonderd, de rechtstreeks uit Amersfoort naar Mauthausen gedeporteerden: ca. achthonderdvijftig, ca. driehonderdtwintig gevangenen uit Amersfoort die op 16 juli '42 als deel van het tweede deportatietransport (het gold als een apart transport) naar Auschwitz gezonden werden (die mannen zijn niet in Westerbork geweest) en, uit Westerbork, bijna negentienhonderdvijftig z.g. strafgevallen die met prioriteit en bij wijze van 'straf' naar Auschwitz gezonden werden dat immers óók een van de '*reichsdeutsche Konzentrationslager*' was. Men komt, deze vaststaande groepen optellend, tot een totaal van vierduizendtien.

Onze conclusie is dat in Zöpf's overzicht een dubbel telling voorkomt: hij heeft de negentienhonderdvijftig strafgevallen (wier aantallen hem door de *Lagerkommandant* van Westerbork steeds apart opgegeven werden) meegeteld zowel in de vierduizend die naar '*reichsdeutsche Konzentrationslager*' als in de acht-en-vijftigduizend die '*zum Arbeitseinsatz nach dem Osten*' verdwenen waren. Hier vloeit uit voort dat wij eigenlijk onze schatting van het aantal Joodse onderduikers met tweeduizend zouden moeten verhogen. Er steken evenwel in die schatting zoveel onzekere elementen dat wij het maar bij de ca. vijf-en-twintigduizend onderduikers laten.